

»Primijenjena kristologija« fra Didaka Buntića

Ivan Karlić*
vanikar010@gmail.com

Antonio Musa**
coka221@gmail.com

UDK: 232
271.3 Buntić, D.
Pregledni članak / Review
Prilmljeno: 16. svibnja 2016.
Prihvaćeno: 6. srpnja 2016.

Vrijeme u kojem živimo, kao niti jedno vrijeme prije, obilježeno je potragom za autentičnim kršćanskim svjedočanstvom kao svojevrsnim »apologetskim« odgovorom na pitanja koja Kristovim učenicima postavlja svijet postmoderne. To toliko željeno i potrebno svjedočanstvo vjere koja ima ljubavlju biti djelotvorna ispunja praznine napuknutih koncepata života te daje nadu prevladavanja duboke podijeljenosti koju u sebi osjeća moderan čovjek. U toj stalnoj potrebi za obnovom pojedinca, Crkve i društva dragocjeno mjesto imaju svjedoci vjere, ljudi koji su u svome vremenu prošli zavojiti put obnove te postali istinski svjetionici vjere, nade i ljubavi. Jedan od tih svjetionika zasigurno je i fra Didak Buntić, hercegovački franjevac, svećenik, preporoditelj, učitelj i zaštitnik sirotinje. U svojem višedesetljetnom radu na uzdignuću duhovnoga, vjerskoga, moralnoga, kulturnoga, gospodarskoga i političkog života u Hercegovini, fra Didak je – vođen istinskim bogoljubljem i čovjekoljubljem – postao »oživljeno evanđelje« iz kojeg izvire snaga Kristove ljubavi. Kao ustrajan navjestitelj i svjedok kraljevstva Božjega fra Didak Buntić je svojim životom dao odgovor na temeljno kristološko pitanje i jedno od temeljnih pitanja koja si postavlja kršćanska teologija uopće: Tko si ti, Isuse Kriste? Ovaj rad nastoji pratiti Buntićeve odgovore na više razina.

Ključne riječi: Isus Krist, kristologija, kristocentrizam, fra Didak Buntić, kraljevstvo Božje, kontekstualizirana/primijenjena kristologija.

* Prof. dr. sc. Ivan Karlić, redoviti profesor, pročelnik Katedre dogmatske teologije Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Vlaška 38, HR-10000 Zagreb.

** Antonio Musa, student Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu; Franjevački samostan hercegovačkih franjevaca, Avenija Gojka Šuška 2, HR-10000 Zagreb.

Uvod

O poznatom hercegovačkom franjevcu fra Didaku Buntiću kazano je dosta, a i pisano je puno redaka. Brojni su se autori bavili ovim velikanom, osobito iz perspektive njegova povijesnog značenja za Crkvu i za društvo s početka 20. stoljeća. To ni ne čudi ako se uzme u obzir širina djelovanja fra Didaka Buntića: od školstva, preko kulture i politike pa sve do poljoprivrede i gospodarstva. Ipak, ostaje dojam kako se o fra Didaku u Hrvatskoj ne zna dovoljno, a niti je napisano puno. Na osobit način taj dojam raste kada se uzme u obzir činjenica da je sve što je fra Didak činio, to činio u prvom redu kao svećenik-franjevac. Upravo je ta dimenzija njegove osobe za sada ostala slabo istražena. Tek je poneki autor progovorio o fra Didaku na osobit način kao čovjeku Crkve, a ovdje izdvajamo rad Ivana Dugandžića: *Fra Didak Buntić – čovjek Biblije*.¹

Ovaj rad pokušaj je teološkog vrednovanja života i djela fra Didaka Buntića, na osobit način iz kristološke perspektive. Rad je podijeljen u tri dijela. U prvom dijelu, *Kristologija kao nauk i/ili ispovijest vjere*, donosimo sažetak onoga što katolička teologija govori o kristologiji. Govor o kristologiji općenito te o njezinim metodološkim opcijama pomoći će nam bolje uočiti kristološki vid Buntićeve osobe i njegova djelovanja. U drugom dijelu koji nosi naziv *Život i djelo fra Didaka Buntića kao odgovor na temeljno kristološko pitanje: Tko je Isus Krist?*, predočava se djelo i zalaganje fra Didaka Buntića. U trećem i posljednjem dijelu, naslovljenu *Primijenjena kristologija fra Didaka Buntića*, istražujemo osobu fra Didaka Buntića u kristološkoj perspektivi.

1. Kristologija kao nauk i/ili ispovijest vjere

U modernom društvu, u kojem se iz dana u dan sve više i snažnije očituje suprotstavljenost vjere i života, sasvim je za očekivati da Crkva na osobit način razvija teološku misao o sebi samoj. Ona to čini u želji za izgradnjom vlastitog identiteta, kako bi mogla krenuti u toliko zagovarani dijalog sa svijetom.² Potraga za tim vlastitim eklezijalnim identitetom vodila je (i vodi) teologiju prema kristologiji. Ono temeljno kristološko pitanje: *Tko je Isus Krist?*, polazna je točka i pitanje kojim odgovaramo na sva druga pitanja u teologiji. Naime, konkretna osoba Isusa Krista, budući da je središnja os kršćanske vjere, daje njoj samoj i ključ za iščitavanje svega drugoga: za razumijevanje i spoznavanje Boga, čovjeka i svijeta, objave, milosti i otkupljenja, crkvene zajednice, buduć-

¹ Usp. Ivan DUGANDŽIĆ, *Fra Didak Buntić – čovjek Biblije*, *Hercegovina franciscana*, 2 (2006) 1, 182-192.

² Tu temu vrlo dobro analizira kardinal Ratzinger (kao prefekt Kongregacije za nauk vjere) u knjizi intervjua koje je s njim vodio novinar Vittorio Messori (usp. Josef RATZINGER, Vittorio MESSORI, *Razgovor o vjeri*, Split, 2013, 18-31).

nosti, morala i konkretne kršćanske prakse. Kršćanska vjera je prije svega vjera u Isusa Krista, usmjeravanje čovjeka prema njemu, odnos s njim i ispovijest vjere u njega. Upravo zbog toga kristologija je središnja tema kršćanske teologije, premda nije u njoj sva teologija.³

1.1. Povijesni Isus i Krist vjere

Ako polazimo od one osnovne etimološke definicije, kristologija bi doslovno bila govor ili nauk o (Isusu) Kristu, prema značenju grčkih riječi *Hristos* – *Krist*, odnosno *logos* – *riječ*. *Krist* je mesijanski, kristološki naslov kojega od svojih početaka za Isusa iz Nazareta koristi prva Crkva za izražavanje i svjedočenje svoje vjere u povijesnu osobu Isusa iz Nazareta kao utjelovljenog Sina Božjega i jedinog Spasitelja, u kojeg ona polaže nadu za sebe i za svekoliki svijet. Kada Isusovi učenici poslije njegova uskrsnuća za Isusa kažu da je *Krist*, oni ispovijedaju vjeru u Isusa Spasitelja, tj. kad kršćanin kaže: »Isus Krist«, on ispovijeda svoju vjeru: »Isus jest Krist«, tj. Pomazanik Božji, Spasitelj.⁴ Dakle, valja kazati kako je kristologija po svojoj naravi, prije negoli nauk o Isusu iz Nazareta – ispovijest vjere da je Krist upravo povijesna osoba Isus iz Nazareta.

O Isusu Kristu kršćanska teologija, odnosno kristologija govori na dva načina, implicitno i eksplicitno. Tako razlikujemo *implicitnu* i *eksplicitnu kristologiju*. Naime, kada se govori o kršćanskoj vjeri, obično se kaže da je Kristovo uskrsnuće povijesni početak i izvor vjerovanja u Isusa Krista kao Sina Božjega i Spasitelja. Međutim, kristologija posljednjih desetljeća sve više naglašava i važnost *povijesnog* (ili *preduskrsnog*, *zemaljskog*) *Isusa* za vjeru apostola i učenika. Stoga izvor i početak same kristologije treba tražiti ne samo u postuskrsnim događajima i u izričajima vjere u Krista, nego i u Isusovu preduskrsnom javnom životu, u njegovim riječima, djelima i ponašanju. U tom smislu se i govori o implicitnoj (ili *neizravnoj*, *indirektnoj*) *kristologiji*.⁵ Naravno, uskrsnuće ostaje glavni temelj koji nam konačno otkriva osobu Isusa Krista, Sina Božjega, jedinog Otkupitelja ljudi, ali i preduskrsni događaji također su važni za kristološko razmišljanje.

Eksplicitna (izravna) *kristologija* je poukrsni govor o Isusu Kristu, govor koji uključuje pashalno otajstvo u cjelini, ukazanja Uskrsloga i na koncu prisutnost Duha u Crkvi. Temelj eksplicitne kristologije u Novom zavjetu je dvostruko iskustvo učenika: njihovo *pretpashalno iskustvo* s povijesnim (zemaljskim)

³ Toma Akvinski smatra kristologiju kao »*compendium theologiae*« i kao »*verbum abbreviatum theologiae*« (usp. TOMA AKVINSKI, *Compendium theologiae ad Reginaldum*, pogl. 1).

⁴ Usp. Josef RATZINGER, *Uvod u kršćanstvo*, Zagreb, 1970, 199-202; Josef RATZINGER (BENEDIKT XVI.), *Isus iz Nazareta I.*, Split, 2008, 325; Ivan KARLIĆ, *Bogočovjek Isus Krist. Uvod u kristologiju*, Zagreb, 2009, 9-13.

⁵ Usp. Ivan KARLIĆ, Temeljne odrednice implicitne kristologije, *Bogoslovska smotra*, 72 (2002) 4, 557-571; Roch A. KERESZTY, *Jesus Christ. Fundamentals of Christology*, New York, 2002; Ivan DUGANDŽIĆ, Isus propovjednik i učitelj, *Diacovensia*, 27 (2010) 3, 459-475.

Isusom (s njegovim ponašanjem, propovijedanjem, djelovanjem, s njegovom smrću) i njihovo *pashalno* i *postpashalno iskustvo* kao *novo iskustvo* s istim Isusom. Ovo novo iskustvo obogaćuje i produbljuje ono prvo te govori: onaj koji se pokazuje sada na nov način nije nitko drugi doli onaj isti zemaljski Isus koji je bio razapet; on je živ i prisutan, njegov život i njegova prisutnost znače spasenje. Eksplicitna kristologija, dakle, *izravno*, posebice kroz razne kristološke naslove i izričita svjedočanstva ispovijeda vjeru u Isusa Krista kao Sina Božjega i Spasitelja. Bitna pretpostavka teološke i kristološke spekulacije koja u svojoj biti teži nazivati se kristologijom pouskrсна je vjera prvih učenika i njihov najvještaj vjere (*kerigma*), koji se temelji na onome što je Isus sam o sebi kazao.⁶

1.2. Kristološke metode i njihova primjena

Klasična kristologija stoljećima je njegovala jednu te istu znanstvenu metodu, utemeljenu na vjeri Crkve i na dogmatskim formulama izrečenim na koncilima i kroz učiteljstvo Crkve. Oslonjena osobito na prva četiri ekumenska koncila: Nicejski (325.), Carigradski (382.), Efeški (431.) i Kalcedonski (451.), ova metoda nazvana je *kristologija odozgo* (*discendentalna kristologija*). Ona polazi od ispovijesti vjere u Utjelovljenje Riječi/Sina Božjega, Isusa Krista; zbog toga u kristološkom razmišljanju iznosi prije svega događaj Utjelovljenja kao »silazak« Sina Božjega u povijest, njegovo mjesto i svrha u naumu Božjem; potom se iznose povijesni događaji koji se odnose na utjelovljenu Riječ, njegova smrt i uskrsnuće, njegovo spasenjsko djelovanje, njegov »prijelaz« u slavu te konačno spasenje svega stvorenog i njegovo sudjelovanje u božanskom životu kao potpuno ostvarenje spasenja, koje donosi Sin Božji, odnosno Bog.

Različiti civilizacijski, doktrinarni i pastoralni razlozi doveli su do zaokreta i u kristološkoj metodologiji posljednjih nekoliko desetljeća, od Drugoga vatikanskog sabora nadalje. Naime, nasuprot *kristologiji odozgo*, sada nastaje *kristologija odozdo* (*ascendentalna kristologija*) koja smatra da teološko razmišljanje o Isusu Kristu kao svoje polazište treba uzeti povijest Isusa iz Nazareta, odnosno povijesna događanja koja se odnose na njega, onako kako ih donose evanđelja, uzimajući dakako u obzir da ti dokumenti iznose Isusovu povijest u svjetlu pashalne vjere. Pod utjecajem različitih teologa druge polovice 20. st.,⁷ ova metoda, dakle, kao osnovu za svoje kristološko razmišljanje uzima povijesnu osobu Isusa iz Nazareta, iskustvo njegovih učenika i pratitelja; oslanja se više na iskustva koja su imali učenici i apostoli s Isusom, sve do njegove smrti; nastavlja govoreći o izvorištu pashalne vjere, o razmišljanju prve kršćanske zajednice u svezi sa spasenjskim značenjem života, smrti i uskrsnuća Isusa Krista, te o transcendentalnoj dimenziji njegove osobe. Tako sada, umjesto *silazne*

⁶ Usp. Walter KASPER, *Bog Isusa Krista*, Đakovo, 2004, 257-274.

⁷ Misli se prvenstveno na W. Pannenberg (*teologija povijesti*), W. Kaspera, B. Forte i druge.

kristologije, imamo kristologiju koja ide *uzlaznom* putanjom, ali koja nikada ne pravi odmak od istine vjere kako je onaj Isus iz Nazareta zapravo Sin Božji.

U novije vrijeme rađa se još jedna kristološka metoda nazvana *kristologija iznutra*, koja smatra da kristološko promišljanje mora svjesno polaziti od *odnosa* vjere s Isusom Kristom Spasiteljem, i to one vjere koju *danas* ispovijeda zajednica vjernika. Dakle, za polazišnu točku kristoloških razmišljanja uzima se vjeru zajednice koja vjeruje, u kojoj su već sadržani oni bitni kristološki naglasci, koje sada treba tako teološki i sustavno obraditi, kako bi se danas usvojili i posadašnjili u određenim kontekstima i ambijentima.⁸

U ovome radu, kako će se kasnije vidjeti, jako će važan biti upravo odnos ovih prvih dviju kristoloških metoda, njihov suodnos i komplementarnost te njihova aktualizacija u životu i djelovanju fra Didaka Buntića.

1.3. Neki važniji naglasci u kristologiji

Spomenuta dva načina izričaja kristologije, *implicitna* i *eksplicitna*, upućuju na to da se prepoznaju neke važne dimenzije kristologije. Implicitna kristologija upućuje na povijesnu osobu Isusa iz Nazareta koji je o sebi neizravno govorio kao o Sinu Božjemu. Središte je Isusove poruke navještaj Kraljevstva Božjega, kraljevstva koje je u njegovoj osobi već došlo (usp. Lk 11, 20). To kraljevstvo je bitno eshatološkoga i soteriološkog karaktera te uključuje osoban odnos Boga i čovjeka, ponajviše izrečen u Isusovu oslovljavanju Boga svojim Ocem, osobito onim – za Židove sablaznim – *Abba (Tata)*; usp. Mk 14, 37 i par.). Kraljevstvo Božje sadržaj je Isusova navještaja i ono je započelo već s Isusom, a nastavlja se po Crkvi te nalazi svoje konačno ispunjenje o eshatonu. Ono je zahtjevno i traži trajno obraćenje i vjeru.⁹

Druga važna dimenzija kristologije, uz navještaj Kraljevstva Božjega, svaka-ko je Isusova potvrda svega onoga što je on sam o sebi kazao, potvrda čudima i potvrda križem. Isus Krist, utjelovljena Božja Riječ, djeluje božanski u čudima koja prate njegov navještaj Kraljevstva. Ono što riječima naviješta Isus djelima pokazuje i obistinjuje. U svojoj objavi Isus ide do kraja vjerodostojnosti i završava »ludošću križa« (usp. 1 Kor 1, 23). A ta ludost zapravo postaje novi početak po Kristovu uskrsnuću. Tako je Isus Krist, prema velikom teologu H. U. von Balthasaru, prava *forma (Gestalt)* Božje objave, kojom Bog izriče sebe i stvara most između sebe i svijeta.¹⁰ Bog u Isusu Kristu postaje čovjeku bliski Bog, Bog

⁸ O ovim metodama u kristologiji detaljnije vidi u: Karlič, *Bogočovjek Isus Krist...*, 14-20.

⁹ Usp. detaljnije: Walter KASPER, *Isus Krist*, Split, 1995, 81-100; Joachim GNILKA, *Isus iz Nazareta. Poruka i povijest*, Zagreb, 2009, 73-137; Ivan KARLIĆ, *Kraljevstvo Božje. Neka obilježja Isusove prakse oslobađanja, Obnovljeni život*, 59 (2004) 2, 143-153; Alfred SCHNEIDER, *Kristologija*, Zagreb, 2008, 37-48; Božo LUJIĆ, *Božja vladavina kao svijet novog čovjeka. Biblijska teologija Novog zavjeta*, Zagreb, 2010, 77-105.

¹⁰ Usp. Anđelko DOMAZET, *Kršćanska objava. Fundamentalno-teološka studija*, Split, 2015, 202-207.

za čovjeka. Ova dimenzija, kao nastavak na navještaj Kraljevstva Božjega, bit će nam osobito važna u prepoznavanju kristoloških naglasaka u djelovanju fra Didaka Buntića.

Treća dimenzija povijesnog Isusa važna za ovo razmišljanje jest činjenica da je Isus iz Nazareta Krist živio kao čovjek za druge. Važno obilježje njegova navještaja je, dakle, Isusova *proegzistencija*,¹¹ što potvrđuju razni novozavjetni kristološki izričaji koji otkrivaju puno šira i dublja usmjerenja i svjedočenja o tome. Kristova proegzistencija proizlazi iz njegova jedinstva i odnosa s Ocem, te vodi prema onome što Isus Krist čini za čovjeka. »Biti za Oca« temelj je Kristova bića, a to je i temelj djela spasenja koje je Isus Krist učinio za čovjeka.¹² Dakle, govorom o Isusovoj proegzistenciji želi se reći da Isus i u životu i u smrti na neki način nadilazi sebe, i to u dva smjera: horizontalno, stavljajući se potpuno u službu drugima, kao »čovjek za druge«, i vertikalno, izražavajući potpun posluš prema Bogu, svome Ocu.¹³

Ova posljednja dimenzija kristologije povijesnog Isusa također će u kasnijem dijelu rada biti osobito važna. Osim ovih kristoloških naglasaka, postoje još neki, ali ih svjesno zaobilazimo. Sve one dogmatske formulacije, osobito s koncila prvih stoljeća, kao što su pitanja Kristove biti i osobe, Isus Krist »unutar« Presvetog Trojstva, Isus Krist prisutan po Duhu Svetom u Crkvi – sada ostavljamo po strani, znajući da su oni već uključeni u onu spominjanu *uzlaznu* metodu kristologije.

Nakon izlaganja nekih osnovnih naglasaka, metoda i ishodišta kristoloških razmišljanja, prelazimo na drugi korak, predstavljanje života, rada i zalaganja fra Didaka Buntića, radi otkrivanja kristoloških dimenzija fra Didakova djela.

2. Život i djelo fra Didaka Buntića kao odgovor na temeljno kristološko pitanje: Tko je Isus Krist?

Kristologija u svojem temeljnom usmjerenju teži postati (o)življena u konkretnom vjerničkom životu. Prema opomeni apostola Jakova (usp. Jak 2, 17), kristologija ne staje na pukom upoznavanju života i otajstva Isusa Krista, nego ide prema uranjanju u otajstvo spasenja. To uranjanje u život i u pashalno otajstvo Isusa Krista događa se u životu Crkve i bitno uključuje suodnos s Isusom Kristom u smislu nasljedovanja.

¹¹ U suvremenoj teologiji/kristologiji rabi se ovaj izraz »proegzistencija« koji (prizivajući u pamet termin »preegzistencija«, od kojega se, dakako, razlikuje) svraća pozornost na Isusov konkretan život koji je zapravo služenje drugima (»biti za druge«).

¹² Usp. Schneider, *Kristologija...*, 118-135.

¹³ Isusovo služenje, međutim, ne smije se shvaćati samo kao nekakvo humanitarno ili karitativno ponašanje; njegove riječi u Mk 10, 45 (za koje mnogi misle da ipak nisu autentično njegove) upućuju na zaključak da je vrhunac njegova služenja zapravo njegova otkupiteljska smrt.

2.1. Život

Ukratko se fra Didakov život može opisati na sljedeći način: poznati hercegovački franjevac, svećenik, prosvjetitelj, graditelj, duhovni, kulturni i politički »otac Hercegovine«, spasitelj gladnih i »otac sirotinje«, ali poradi boljeg razumijevanja ovdje ćemo ipak donijeti nešto opširniji pregled života fra Didaka Buntića.¹⁴

Rođen je 9. listopada 1871. godine u selu Paoča, župa Gradnići, u vinorodnom Brotnju, pored Čitluka. Roditelji, Mijo i Matija (rođ. Stojić), na krštenju mu dadoše ime Franjo. Iz priča koje su generacije prepričavale saznalo se da je dječak Franjo bio živahno i razigrano dijete, izrazito nadareno i uporno u učenju. To je vjerojatno i bio razlog što ga je njegov župnik fra Augustin Zubac poslao u Franjevačku gimnaziju na Široki Brijeg, na daljnje školovanje. Iste je karakterne osobine Franjo pokazao i na »visokoj školi«. U Franjevački red stupu 1888., uzima ime Didak i već tada kao da simbolično u imenu odabire svoj životni put (grč. *učiti*). U novicijat je stupio na Humcu 18. veljače 1888., svečane zavjete položio u Innsbrucku 22. veljače 1892., a za svećenika je zaređen u istome gradu 29. srpnja 1894. Nakon početne formacije u Redu, kao izrazito nadaren biva poslan na isusovački studij u Innsbruck, gdje s izvrsnim ocjenama završava studij najprije filozofije, zatim teologije. Koliko je bio intelektualno superioran svjedoči i činjenica da je usporedno filozofiji i teologiji fra Didak s izvrsnim ocjenama završio i studij klasične filologije, usavršivši se tako u grčkom i u latinskom jeziku. Ovaj studij želio je nastaviti i dalje, ali ga provincijsko starješinstvo šalje u gimnaziju na Široki Brijeg, gdje je ostao, uz kraći prekid, gotovo 25 godina, obnašavši službe profesora (predavao je latinski, grčki, njemački, hrvatski, vjeronauk) i ravnatelja gimnazije. Bio je ravnatelj pod čijom je upravom Franjevačka klasična gimnazija dobila pravo javnosti 1917. godine.

Godine 1919. biva izabran za provincijala hercegovačkih franjevaca i u teškim poratnim godina, zajedno s braćom, radi na obnovi Hercegovine u duhovnom, kulturnom, agrarnom, političkom i u svakom drugom smislu. Živio je zbilju svoga naroda otpočetak dokraja. Odan karizmi asiškog sveca, uvijek je bio među ljudima i radio za njihovo dobro. Među svojim narodom je i umro 3. veljače 1922., na blagdan sv. Blaža, zaštitnika drevne fra Didakove rodne župe Gradnići. Umro je na čitlučkom polju, obilazeći radove oko isušivanja i navodnjavanja polja. Pokopan je najprije na Čitluku, a zatim su 1938. njegove kosti prenesene u njegovo životno djelo – veličanstvenu širokobriješku baziliku, čiji je bio idejni začetnik i graditelj. Prema zapisima iz toga vremena, na prijenosu fra Didakovih kostiju okupila se »cijela Hercegovina«, više desetaka tisuća ljudi. Među pukom je do danas fra Didak poznat kao »otac sirotinje« i »zaštitnik Hercegovine«.

¹⁴ Usp. N. N, O. fra Didak Buntić – o 20. godišnjici njegove smrti i 70 godišnjici njegova rođenja, *Kršćanska obitelj*, 25 (1942) 2, 32-39.

2.2. Kristocentričnost fra Didakova življenja i zalaganja

Fra Didak Buntić nije bio teolog u smislu u kojem mi danas zamišljamo teologa; on se nije teologijom bavio u spekulativnom, akademskom, teorijskom smislu. Ne zato što on to nije umio ili znao – njegove izvrsne ocjene s teološkog studija to opovrgavaju – nego zato jer je vrijeme bilo takvo da je tražilo drugačiju vrst djelovanja. Ipak, za fra Didaka se usudimo reći da je bio teolog u pravom smislu te riječi.

Ako je teologija Božje znanje o njemu samome, a kristologija učenje o Isusu Kristu kao pravom Bogu i pravom čovjeku, onda s pravom možemo zaključiti: fra Didak Buntić je teolog u pravom smislu te riječi, jer je ono što je Bog objavio o sebi samome usvojio, u to uronio, time se dao *zavesti* i toga Boga – kojega nam je objavio Krist Gospodin – ustrajno je naviještao drugima riječima, ali još više djelima. S pravom možemo ustvrditi da je Isus Krist bio središte fra Didakova života. Isusa Krista je fra Didak prepoznavao u onima s kojima je živio, u onima kojima je bilo potrebno otvoriti oči spoznaje, kojima je trebalo dati kruha, onima kojima je trebalo pomoći u otkrivanju životnog smisla.

Poznavati Isusa Krista i ispovijedati vjeru u njegovo bogočovještvo vjernika-kršćanina nadahnjuje na konkretan život po vjeri koju ispovijeda, da vjera ljubavlju postane djelotvorna (usp. Jak 2, 17). Ovo je uistinu kršćanski ideal i cilj kojemu valja težiti, ali to je i cilj koji uvijek izmiče jer je i sam otajstvo. Fra Didak Buntić došao je jako blizu tog cilja. Zapravo, mogli bismo kazati da je u fra Didakovu životu i u svemu onome što je činio odgovoreno na ono temeljno kristološko pitanje: »Tko si ti, Isuse Kriste?« Taj odgovor kod fra Didaka vidimo na nekoliko razina. No, krenimo redom.

2.2.1. Prvi odgovor: Isus Krist kao navjestitelj i početnik Kraljevstva Božjega

Kada se fra Didak vratio sa studija iz Austrije, zatekao je Hercegovinu u još bjednijem stanju nego kad je otišao. Austro-ugarska vlast, od koje se mnogo očekivalo, bila je gotovo jednako loša za puk i za Crkvu u Bosni i Hercegovini kao i ona prethodna otomanska. Fra Didak postaje svjestan da su franjevci jedina snaga koja može donijeti promjenu u život puka Božjega. Oni su u to vrijeme u Hercegovini bili gotovo jedini predstavnici Katoličke crkve.

Fra Didak najprije započinje rad na prosvjetnom polju. Kao profesor na širokobriješkoj gimnaziji upoznaje se i prisjeća sve surovosti života djece koja dolaze u školu. Svjestan da samo pismen i učen narod može ići naprijed, fra Didak organizira tzv. »pučke škole«. Princip se čini vrlo jednostavan, ali je zahtijevao jako puno rada. Otprilike je postupak išao ovim smjerom: fra Didak, zajedno sa svojim suradnicima, najprije okupi prvu grupu iz jednog mjesta, nauči ih čitati i pisati, a zatim oni idu po svojim mjestima učeći čitati i pisati sve koji to žele, osobito mlade. Fra Didak je inzistirao i na opismenjavanju žena

te je stoga uredio da se sakramentalno vjenčavati mogu samo one djevojke koje znaju čitati i pisati. Sam fra Didak o tome potezu ovako piše:

»Velite da škola nije nužna za ženske: no ja vam kažem da upravo na to važnost polažem, da se i naše žene školuju isto tako kao i muški, jer je mjerilo naobrazbe svakog naroda naobrazba njegove žene.«¹⁵

Ovaj je hercegovački franjevac u ovom stavu bio jako *tvrd*, ali njegov zanos prihvatila su i ostala braća franjevci, osobito mlađi fratri, tako da se u razdoblju između 1910. i 1917. opismenilo između 15 i 20 tisuća hercegovačkih mladića i djevojaka, kako navodi Nikić.¹⁶ Fra Didak je bio svjestan da samo prosvijećen narod ima svijetlu budućnost i da samo sposobni, a istovremeno i pobožni mladići i djevojke mogu, s vjerom i pouzdanjem u Božju pomoć i providnost, izgraditi svijet u kojem će Kraljevstvo Božje biti među nama.

Iako je naglašavao knjigu i učenje, fra Didak je uvijek znao što je na prvom mjestu. Tako na jednom mjestu franjevačkim bogoslovima piše:

»Jedno, što vam ne mogu za dosta preporučiti i na srce staviti, da naime prava vrijednost čovjeka, redovnika i svećenika ne ovisi toliko o nauku i učenosti i korektnom vladanju koliko o unutarnjem duhovnom životu. [...] Naša otadžbina treba duhovnika, a ne lakoumnih i ispraznih redovnika.«¹⁷

U ovom kontekstu ostvarivanja Kraljevstva Božjega na zemlji treba naglasiti i njegov rad na gospodarskom uzdignuću Hercegovine, koje se očitovalo u uzgoju novih vrsta voća i povrća, osnivanju duhanskih postaja, radu oko navodnjavanja i isušivanja polja, kalemljenju voćaka i dr., ali i njegovo zalaganje u uzdizanju kulturnog života cijele Hercegovine.¹⁸ Sam fra Didak, kao profesor klasičnih jezika i čovjek koji je, veli narodna predaja, »cijeli Novi zavjet znao naizust na grčkom«, uvelike je poticao među mladima čitanje, osnivanje pjevačkih i likovnih društava i sl., o čemu je prilično detaljno pisao Nikić.¹⁹

2.2.2. Drugi odgovor: Isus Krist kao onaj koji ljubi čovjeka

Godina je 1917. i Prvi svjetski rat nemilosrdno hara, uzimajući iz dana u dan krvavi danak. No, ta godina za Hercegovinu biva još i teža. Naime, godina je to velike suše. Većina muškaraca je u ratu po Galiciji i po drugim ratištima, a država je za potrebe vojske i ratovanja od seljaka oduzela i ono malo stoke što je imao. U takvim uvjetima zavladao je velika glad od koje su najviše stradavali djeca i mladi. Fra Didak biva prisiljen raspustiti čak i gimnazije prije kraja godine, a to javlja i starješinstvu Hercegovačke franjevačke provincije ovim riječima:

¹⁵ Marinko ŠAKOTA, *Fra Didak Buntić. Prosvjetitelj hercegovačkog puka*, Mostar, 2008, 60.

¹⁶ Usp. Andrija NIKIĆ, *Fra Didak Buntić. Hrvatski crkveni velikan*, Mostar, 2004, 366.

¹⁷ Marinko ŠAKOTA, *Uzor fra Didak Buntić*, Gradniči, 2010, 68.

¹⁸ Više o toj temi usp. Šakota, *Fra Didak Buntić. Prosvjetitelj hercegovačkog puka...*

¹⁹ Usp. Nikić, *Fra Didak Buntić. Hrvatski crkveni velikan...*, 495-520.

»Dužnost nam je javiti mnogopoštovanom starješinstvu da smo prisiljeni bili, jedino uslijed nedolične i veoma oskudne hrane vaših đaka, dotično pitomaca, raspustiti čitav zavod prije zakonom propisanog roka.«²⁰

Ove riječi zvuče uistinu strašno, ali bila je to svakodnevnicu puka u Hercegovini. Brojni zapisi svjedoče o tolikima koji su te 1917. godine umrli od gladi!

Fra Didak se nije mirio s takvim stanjem. Sam je gotovo svaki dan svoj ručak davao nekome od gladne djece koja su se okupljala u samostanskom dvorištu na Širokom Brijegu, ali tako da djeca ne znaju da im to on šalje. U jednom pismu to sam svjedoči:

»Bogu vjeruj, moj viteže, da sam sve učinio što sam mogao, da spasim ovu jednu sirotinju od propasti. Pa i tako mi nije uspjelo potpunoma, a ono mi je čista savjest, jer sam stotine svojih ručaka i večera razdijelio s umirućim i stotinama bijednih život bar za dan produžio.«²¹

Kod poglavara Zemaljske vlade u Sarajevu, odnosno kod generala Sarkotića, tražio je fra Didak pomoć za Hercegovinu, a kad je nije dobio išao je i pred samog cara u Beč. Caru je odnio sedam vrsta kruha koji se pripravlja u Hercegovini tih godina, kruha koji se spravljao ne od pšeničnog ili nekoga drugog brašna, nego od sjemena različitih drveća. Taj kruh bi utažio glad kod ljudi, ali bi izazivao strašne posljedice po zdravlje i po tjelesno funkcioniranje ljudi. Ni kod cara nije bilo uspjeha. Fra Didak piše generalu Sarkotiću:

»Ali vajme meni o čemu ja pišem i čime li Vašoj preuzvišenosti dosađujem na očigled ove goleme i posvemašnje propasti našega bijednoga i siromašnog naroda. Srce mi se cijepa, preuzvišeni gospodine, gledajući svojim vlastitim očima ove nemile prizore, ove bijede i nijeme od gladi, slabosti u spodobu ljudskoj, a da im ni odakle pomoći nema. Klonuli starci, iznemogle žene, obamrla djeca čekaju po više dana na onaj kilogram žita i ne dobivaju ga, nego se teturaju po kućama. Pojeli su davno i sjeme, pojeli onog živog ajvana, povrće, korijenje i zelenu travu. I šta sad?... Kad je ovo ovako, ja vašu preuzvišenost molim i zaklinjem živim Bogom, ako nam ne možete povratiti mira, ako nam nema hljeba, a Vi nam pribavite nekoliko starih lađa i nas turite niz Jadransko more i prepustite neizvjesnoj sudbini za izbjegli ovoj groznoj smrti koja nas sigurno čeka i ja ću je osobno dijeliti i zaploviti k onoj zemlji odakle se čuje Božji glas te se evanđelje mira i pravde za sve narode, male i velike navješćuje. *Morientes Te salutant!*«²²

Odgovor države i državnih vlastodržaca, dakle, bio je negativan. Oni nisu mogli, a dojam je da nisu ni htjeli učiniti ništa za spas hercegovačke sirotinje. Ovdje opet na scenu stupa naš fra Didak. On najprije organizira u širokobriješkom samostanu pučku kuhinju za siromašne. Pučka kuhinja zapravo je bila samostanska kuhinja, u kojoj se kuhalo ono što je bilo u samostanu, u kojoj su

²⁰ Pismo upravi Provincije, Široki Brijeg, 20. svibnja 1917., Arhiv Hercegovačke franjevačke provincije.

²¹ Šakota, *Uzor fra Didak Buntić...*, 95.

²² Isto, 33.

kuhali i sirotinju posluživali sami fratri, a prvi među njima i sam fra Didak. Po ovom modelu, ovakve su kuhinje osnovane i u svim drugim samostanima u Hercegovini. Ne možemo ovdje ne zastati nad Kristovim riječima, očito oživotvorenima u fra Didakovu zalaganju:

»Dođite, blagoslovljeni Oca mojega! Primate u baštinu Kraljevstvo pripravljeno za vas od postanka svijeta! Jer ogladnjih i dadoste mi jesti; ožednjih i napojiste me; stranac bijah i primiste me; gol i zaogrnušte me; oboljih i pohodiste me; u tamnici bijah i dođoste k meni.' Tada će mu pravednici odgovoriti: 'Gospodine, kada te to vidjesmo gladna i nahranismo te; ili žedna i napojismo te? Kada te vidjesmo kao stranca i primismo; ili gola i zaogrnušmo te? Kada te vidjesmo bolesna ili u tamnici i dođosmo k tebi?' A kralj će im odgovoriti: 'Zaista, kažem vam, što god učiniste jednomu od ove moje najmanje braće, meni učiniste!« (Mt 25, 34-40).

Fra Didak Buntić je zajedno s provincijalom fra Davidom Nevistićem i biskupom fra Alojzijem Mišićem, ponovno išao pred cara, ali i ovaj put bez uspjeha. Tada fra Didak, zajedno s predsjedništvom političke stranke *Hrvatske narodne zajednice*, čiji je bio prvak u Hercegovini, organizira odlazak gladne hercegovačke djece u Slavoniju. Taj pothvat nije bio nimalo jednostavan niti lak. Fra Didak i dr. Josip Šilović dvije su najzaslužnije osobe za uspjeh ovog pothvata, ali treba spomenuti i Đuru Džamonju, Đuru Basaričeka, fra Bernardina Smoljana i dr.²³ U Slavoniju se djecu odvozilo vlakom iz Mostara. Prije svega toga fra Didak je obišao Slavoniju, tražeći i nalazeći dobrotvore koji će primiti toliku djecu, a kada bi sve pripremio, djeca bi išla na put. Fra Didak je želio djeci omogućiti i boravak u Vojvodini, među Bunjevcima i Šokcima, ali mađarska vlast se tome usprotivila. Uza sve poteškoće, prvi konvoj djece krenuo je u jesen 1917. g. i tijekom te i sljedeće godine čak 12.270 gladne hercegovačke djece bilo je smješteno u Slavoniji.

Doslovni i pravi kristocentrizam u fra Didakovoj misli i djelovanju te otvorena srca slavonskih katolika i Hrvata za siromašnu braću iz Hercegovine omogućili su uspjeh ovoga veličanstvenog projekta. Do dana današnjega ništa slično nije ostvareno. U tim najtežim trenutcima crkvene i nacionalne povijesti pokazalo se jedinstvo vjere i jedinstvo hrvatskoga naroda.²⁴

2.2.3. Treći odgovor: Isus Krist kao onaj koji po vjeri donosi spasenje

Fra Didak Buntić, kao rijetki među nama, bio je iznimno nadarena i svestrana osoba. Teško je i zamisliti, na temelju do sada navedenoga, da su sve ove karakteristike bile sadržane u jednoj osobi, ali uistinu jesu! Fra Didak je bio »kompletna« osoba. Svjedoče nam to zapisi »iz prve ruke«, zapisi ljudi koji s njim živjeli i djelovali. Budući da je bio kompletna osoba, njegova duhovnost

²³ Usp. Nikić, *Fra Didak Buntić. Hrvatski crkveni velikan...*, 451-468.

²⁴ Usp. *isto*, 421-480.

bila je iskrena, a pobožnost – u roditeljskom domu stečena – redovnički oblikovana.²⁵

Fra Didak je bio i čovjek ustrajne te duboke molitve. On nije svoju molitvu toliko pokazivao javno, nego je molio »u skrovitosti svoje sobe«, o čemu također imamo nekoliko svjedočanstava ljudi koji su slučajno nailazili na fra Didaka u molitvi. On je najradije molio kronicu, uranjajući tako u otajstva Kristova života.²⁶ Svetu je misu slavio sabrano i skrušeno, a vodio je izrazito asketski i strog redovnički život. Donosimo o tome dva svjedočanstva. Fra Vojislav Mikulić piše:

»Na putovanju u Njemačku rastali smo se u Kasselu. On je otišao u Berlin, a mi u Paderborn. Treći se dan navratio k nama i ja sam mu služio kod mise. Moj prefekt, dr. Burckhard, profesor psihologije, bio je prisutan, a da ja to nisam vidio. Poslije mise rekao mi je da još nije vidio svećenika da dostojanstvenije i pobožnije govori misu od fra Didaka.«²⁷

Fra Rufin Šilić pak, uz 50. obljetnicu fra Didakove smrti piše:

»Kad je umro [fra Didak], odmah idućeg dana gvardijan samostana u Mostaru i tajnik provincije otvorili su njegovu sobu i ured i popisali do u najsitniju sitnicu sve što su našli. Kada danas čitamo taj popis, čovjek se mora zastidjeti sama sebe. Nema danas nigdje ni jednog novaka koji bi bio takav siromašak! Imao je u sobi samo dvije presvlake, stare cipele, zakrpljen habit, dalekozor i vrlo malo knjiga. I ništa više. A bio je provincijal i narodni poslanik, bio je čovjek reprezentacije... Morao je imati bar malo više od toga.«²⁸

Koliko je fra Didak naglašavao pobožnost u dubokoj vjeri, svjedoče i njegove riječi u prvoj okružnici upućenoj svoj braći:

»Onu, velim, vjeru živu, djelotvornu, vrhunaravnu, temelj svih krjeposti, Božji dar, koji silazi odozgo od Oca svjetla, koju treba izmoliti ustrajnim, gorljivim molitvama i razmišljanjima, polučiti i sačuvati.«²⁹

Osobito proročki zvuče njegove riječi koje je kao provincijal uputio braći:

»Sjetimo se, braćo, i imajmo uvijek pred očima, da smo duhovni stalež, da smo duhovnici: pa zašto da se takvim nazivamo ako nemamo unutarnjeg života – *lucus non lucendo*. Koju funkciju može s uspjehom vršiti takav jedan isprazni i bez ikakva unutarnjeg života svećenik-redovnik: zar funkciju učitelja, pastira, suca, liječnika spavši na jedno prosto klepetalo? Zar je duhovni leš u stanju na život probuditi, zagrijati, ohrabriti i okrijepiti ikoga? – Ne! On je jedino kadar da ga okuži, zarazi, usmrti!«³⁰

²⁵ Usp. Šakota, *Uzor-čovjek fra Didak Buntić...*, 109-141.

²⁶ Usp. Oton KNEZOVIC, *Život i rad fra Didaka Buntića*, Zagreb, 1938, 89.

²⁷ Vojislav MIKULIĆ, *Uspomene na fra Didaka*, Fra Didak Buntić. Spomenica, Zagreb – Mostar, 1998, 179.

²⁸ Šakota, *Uzor-čovjek fra Didak Buntić...*, 137.

²⁹ *Isto*, 364.

³⁰ *Isto*, 374.

Na drugom mjestu piše:

»Tresu nas najžešće oluje, ali snage dobro učvršćene korijenima prave vjere i bratske ljubavi, nenagrižene ugrizima nesloge, ne čupaju se lako niti lome, kojima se i vi, braćo, oprite čvrsti u vjeri. (...) Pred oči vam stavljam slavne primjere naših pređa, kojima nije nedostajalo pobožnosti. Postojani u katoličkoj vjeri, uvijek podložni svetoj Rimskoj crkvi nasljedujemo poniznost Gospodinovu. Sami prosvijetljeni ovim svjetlom, rasvjetljajte tamu opakoga materijalističkoga vremena i egoističkoga. Tražite samo Krista i njegovu pravednost!«³¹

Fra Didak je bio čovjek Biblije. Sam se svakodnevno hranio Riječju Božjom. Ostala je predaja kako je znao napamet Sveto pismo Novoga zavjeta, i to na grčkom, jeziku na kojem ga je redovito čitao.³² Njegov životni uzor bio je, uz sv. Franju, i sv. Pavao. O tome piše i Dugandžić:

»U jednoj prigodi fra Didak se izravno poslužio Pavlovim riječima, ali što je još važnije i nastupio Pavlovom odlučnošću.«³³

Fra Didak je bio i čovjek križa, duboko svjestan da po Kristovu križu svi naši križevi dobivaju svoj smisao. Sam je živio izrazito pokornički život, jako odan pobožnosti prema Kristovu križu. To je i razlog da je od starješinstva provincije bio dva puta imenovan voditeljem pokorničkih duhovnih vježbi za braću. Kao što je svojim životom dokazao, fra Didak je bio čovjek prave vjere, protivnik malodušja i čovjek nade te zraka božanske ljubavi za sve koje je susretao.

3. »Primijenjena kristologija« fra Didaka Buntića

Sami spomen riječi *kristologija* u pamet nam doziva teološki traktat iz područja dogmatske teologije koji se bavi otajstvom Isusa Krista. Ovdje, pak, nije riječ o takvoj ili, preciznije, o samo takvoj kristologiji. Naime, podrazumijevajući sve ono što teološki traktat *kristologije* naučava, ovdje želimo otići korak dalje. Zato govorimo o *primijenjenoj kristologiji – kristopraksi*.

Kristopraksa je pojam kojeg izvodimo od grčkih riječi *Hristos* (Krist) i *praxis* (djelo, čin). U doslovnom prijevodu možemo kazati da je kristopraksa *Kristov čin*. U tom smislu govorimo o onome što je Isus Krist činio i učinio za čovjeka, u obje svoje dimenzije: kao povijesna osoba, Isus iz Nazareta, i kao uskrsl i proslavljeni Isus Krist (*Krist vjere*). Kristopraksa označava tako svako djelovanje čovjeka pojedinca koji u nestalnosti svoje ljudske/vjerničke egzistencije, nadahnut primjerom svoga vođe i učitelja Isusa Krista, nastavlja činiti ono što je sam Krist činio. Taj ljudski/vjernički čin tek je udio u onome što je Isus Krist činio,

³¹ Isto, 364.

³² Usp. Oton KNEZOVIC, 10-godišnjica smrti fra Didaka Buntića, *Franjevački vjesnik*, 3 (1932) 71.

³³ Dugandžić, *Fra Didak Buntić – čovjek Biblije...*, 190.

jer niti jedan ljudski čin nije sposoban i vrijedan otkupljenja koje se dogodilo u činu Isusa Krista, ali taj ljudski/vjernički čin potreban je i nužan, da bi se onaj evanđeoski zahtjev o svjedočenju *sve do nakraj zemlje* (usp. Dj 1, 8) uzbiljio u svakom trenutku ljudske povijesti.

Kada govorimo o životu i o djelu hercegovačkog franjevca fra Didaka Buntića, onda s pravom možemo kazati da je cijelo njegovo zalaganje, od prvih svećeničkih koraka pa do smrti na polju među svojim narodom, snažan simbol. Fra Didak Buntić živio je čineći djela nadahnutu samim Kristovim djelima i umro je čineći ono što je sam Krist činio – dajući se za druge. Dakako, ovdje treba učiniti jasan odmak: Kristovo djelo, pa time i Kristova smrt, uklopljena u pashalno otajstvo, djelo su Božjeg spasenja čovjeka, a fra Didakovo djelo i njegova smrt svjedočanstvo su upravo toga spasenja čovjeka.

Veliki evangelički teolog Dietrich Bonhoeffer u svome djelu *Etika* govori o životu kao odgovornome djelovanju.³⁴ U Isusu Kristu je Božja stvarnost ušla u svijet i svijetu izgovorila *Da*. To *Da*, izgovoreno u stvaranju i otkupljenju, podrazumijeva i *Ne*, izgovoreno u sudu. U napetosti polemičkog jedinstva između *Da* i *Ne* krije se *kršćanska etika*. To je život koji objedinjuje i *Da* i *Ne*, to je odgovor na život Isusa Krista, život u odgovornosti koju označuju dva bitna čimbenika: odnos prema Bogu i odnos prema drugom čovjeku te osobna sloboda. Za Bonhoeffera djelovati odgovorno znači djelovati *primjereno stvarnosti*. To je djelovanje oslobođeno ideologije, ono je konkretno i uvijek smješteno u svijet, djelovanje suobličeno onom Kristovu.³⁵ Bonhoeffer je kao teolog bitno određen svojom evangeličkom pripadnošću, ali i povijesnim trenutkom u kojem je živio. Trenutak je to eskalacije zla u zločinačkim ideologijama nacizma, fašizma i komunizma. Bohnhoeffer, kao protivnik nacističke ideologije, uvelike je patio i sam stradao u koncentracijskom logoru Auschwitz. Nećemo biti preuzetni ako ustvrdimo da je vrijeme u kojem je živio fra Didak Buntić uvelike slično vremenu D. Bonhoeffera. Naime, i jedno i drugo vrijeme obilježava eskalacija zla, od kojega pate oni s rubova društva te su stoga oba vremena kao odgovor tražili svojevrsnu kršćansku etiku, djelovanje primjereno stvarnosti, trenutku.

3.1.1. Kraljevstvo Božje između navještaja i svjedočanstva

Kraljevstvo Božje središnji je pojam Isusova navještaja. Na samom početku Markova evanđelja stoji: »Približilo se kraljevstvo nebesko. Obratite se i vjerujte evanđelju!« (Mk 1, 15). Ne govori se što bi bio sadržaj toga kraljevstva, to iščitavamo tek poslije, ali se navješćuje njegov skori dolazak. Kada govori o Božjem kraljevstvu, Isus govori o pomirenju čovjeka s Bogom. Iskustvo Izraela u Starom zavjetu bilo je dvostruko: s jedne strane to je iskustvo Božje brige za Izrael, a s druge strane iskustvo je progona i patnje. Isus sada govori da se u

³⁴ Usp. Dietrich BONHOEFFER, *Etika*, Milano, 164.

³⁵ Usp. Rosino GIBELLINI, *Teologija dvadesetog stoljeća*, Zagreb, 1999, 112-113.

njemu ispunila ona eshatološka nada s početka *Knjige Postanka* o potomku Evinu koji će zmiji satrti glavu (usp. Post 3, 15). Kraljevstvo Božje, prema Isusovu navještaju, u napetosti je između sadašnjosti u kojoj se već počinje ostvarivati (usp. Lk 11, 20) i budućnosti u kojoj će biti potpuno ostvareno (usp. Mt 6, 10).

Središnji pojam Isusova navještaja, Kraljevstvo Božje, predstavljeno je kao potpuno Božje djelo koje čovjek ne može zaslužiti, nego ga Bog daje u baštinu kao dar (usp. Lk 22, 29). Međutim, čovjek kod dolaska kraljevstva nebeskoga nije pasivan, nego se od njega traži angažman – obraćenje i vjera, kako bi čovjek u tom kraljevstvu doživio ispunjenje svih svojih težnji za pravdom i oslobođenjem.³⁶ Ako bismo stvari postavili isključivo ovako, svjesni smo da smo u opasnosti prema skretanju u različite teološke spekulacije koje nazivamo *teologijom (kristologijom) oslobođenja*, koja je zaživjela i bila popularna u drugoj polovici 20. st. i koja dakako ima svojih vrijednosti. No, ovdje govorimo o *primijenjenoj kristologiji* fra Didaka Buntića, te je potrebno vratiti se, odnosno podsjetiti na sam početak, na govor o teološkim metodama u kristologiji.

Kristologija, kako smo vidjeli, polazi od ispovijesti vjere u utjelovljenje Riječi/Sina Božjega, Isusa Krista, a zatim slijede ostali koraci koji vode prema sudjelovanju u božanskom životu kao potpunom ostvarenju spasenja koje donosi sam Bog. Fra Didak Buntić dijete je svoga vremena. Odgoj koji je primio u obiteljskom i redovničkom domu uvelike je odredio njegov put i njegovo mišljenje. Možemo kazati da je fra Didak još u roditeljskom domu usvojio *kristologiju odozgo*. Cijeli njegov život, sve ono što je činio, govorio, pisao i propovijedao svoj je izvor imalo u vjeri u utjelovljenoga Logosa, a svoj je cilj imalo u spasenju duša koje su njemu kao redovniku i svećeniku bile povjerene.

S druge strane, fra Didak je, potaknut iskustvom konkretne vjerničke zajednice, usvojio i *kristologiju odozdo*. Kao svećenik i jedan od vodećih ljudi crkvenoga i društvenog života svojega vremena nije mogao ostati nijem na potrebe puka kome je imao služiti. S pravom možemo kazati da je njegova misao iskustvena, a kristologija kontekstualizirana. Ipak, uza sve to, fra Didak Buntić nikada nije upao u opasnost da svoju misiju pretvori u ideologiju, bilo regionalnu, nacionalnu ili onu najopasniju – kršćansku. Znao je da je Kraljevstvo Božje koje je Isus Krist navijestio usmjereno na potpunog čovjeka, na njegovo duhovno, duševno i tjelesno područje. Zato je i njegova skrb za povjereni mu narod Božji bila usmjerena u sva tri smjera. Fra Didak nikada nije upao u napašt da bude teolog koji će vjeru stavljati u službu »oslobođenja« jedne od tih triju ljudskih dimenzija, nego je uvijek znao i jasno svojim životom isticao da je čovjek u službi vjere, a ne obratno.

³⁶ Usp. Schneider, *Kristologija...*, 45; Lujčić, *Božja vladavina kao svijet novoga čovjeka...*; Karličić, *Kraljevstvo Božje. Neka obilježja Isusove prakse oslobođanja...*

3.1.2. Iskustvo rubnosti: kršćanska ljubav kao »žed za beskonačnom puninom«

U novije vrijeme u Crkvi je sve prisutnija tema kršćanskog *caritasa*. Naime, općedruštveni kontekst, obilježen sve većim stradanjima nedužnih, progonima civila, nemogućnošću zadovoljenja osnovnih životnih potreba tolikih oko nas, nagnala je cijelo društvo na razmišljanje o solidarnosti i *su-trpljenju* s onima koji pate. Crkva pak potrebu *takvog su-življenja* s potrebitima naviješta već dva tisućljeća. U novije vrijeme, osobito pontifikatom pape Franje, tema kršćanske djelotvorne ljubavi postaje sve prisutnija u Crkvi.

Ovdje bismo sada mogli otvoriti novu temu o identitetu i poslanju kršćanske ljubavi, ali to svjesno ne činimo. Ipak, valja kazati da je za fra Didaka Buntića kršćanska ljubav uistinu ono što treba resiti život svakog kršćanina, svakoga tko se naziva Kristovim učenikom. Govor o »nadnaravnoj« ljubavi, bez oživljenoga i oživotvorenog svjedočanstva te ljubavi, uvijek će ostati tek puka teorija. Fra Didak je to jako dobro znao. Ljubav je za ovoga hercegovačkog franjevca »znak braće i Kristovih učenika« te »kršćanska dužnost«. ³⁷ Odatle izvire *kristo-praktičnost* fra Didakova života i djela. S druge strane, fra Didak kršćansku ljubav nikad nije shvaćao kao svrhu samoj sebi, nego kao posljedicu/plod života u vjeri. Tako na jednom mjestu piše: »Mi svi tražimo mir, ali pravi, sveti mir, kojega je plod pravda, poštivanje i ljubav.« ³⁸ Fra Didak, dakle, izvor kršćanske ljubavi vidi u Božjoj ljubavi za čovjeka te u njegovoj »zapovijedi ljubavi« (usp. Iv 13, 34). Kršćanska ljubav teži za iskustvenim svjedočenjem, ali uvijek ima na pameti da njezin prvotni cilj nije samo ovozemaljsko oslobođenje nego – ono za vječnost. Upravo tu dimenziju fra Didakova poimanja ljubavi koja ima biti djelotvorna jako je dobro definirao kard. Ratzinger kada je kazao:

»Ljubav koja bi htjela biti samo 'nadnaravna', ostaje bez snage, dok na drugoj strani zatvaranje ljubavi u ono konačno, njezina profanacija i odjeljivanje od dinamike vječnoga, zemaljsku ljubav pretvara u krivotvorinu jer je ona po svojoj biti žed za beskonačnom puninom.« ³⁹

Malo dalje nastavlja:

»Ljubav bez Boga Stvoritelja, koji jamči za dobrobit svega bivstvjućeg, izgubila bi svoj temelj i ostala bez svoga tla.« ⁴⁰

Fra Didak Buntić je svoju ljubav utemeljio u vjeri u Isusa koji je Krist, onoga koji je navijestio Kraljevstvo Božje, onoga u kojem i po kojem se to kraljevstvo već sada ostvaruje. Kršćanska ljubav bitno je usmjerena i otvorena drugome, ona je pravedna i oslobađanje je od »lažne perspektive da se svijet vrti oko našega ja« – kako piše Ratzinger. Fra Didakova ljubav nije bila usmjerena na njegov

³⁷ Usp. Šakota, *Uzor-čovjek fra Didak Buntić...*, 365.

³⁸ *Isto*.

³⁹ Joseph RATZINGER, *O vjeri, nadi i ljubavi*, Split, Verbum, 2014, 99.

⁴⁰ *Isto*, 104.

osobni probitak, ili na njegovo osobno dobro. Često je znao iskušavati svoje granice kako bi učinio dobro bližnjemu.

3.1.3. Početak i kraj kristoprakse: vjera u pashalno otajstvo

Katolička i uopće kršćanska teologija sve ono što govori, govori i naučava u svjetlu Božje objave koja u Isusu Kristu ima svoj vrhunac. Božja je objava izvor, kriterij i cilj svake teološke spekulacije. Ta objava događala se u ljudskoj povijesti u »etapama«, krećući od samog stvaranja svijeta i čovjeka, preko hoda izabranoga naroda pa do svoje punine u Isusu Kristu. Već je ponešto kazano o Isusovu navješćanju Kraljevstva Božjega, o toj novoj paradigmi koju Isus unosi u kontekst razmišljanja. To kraljevstvo za konačan cilj ima uspostavu novoga odnosa između Boga i čovjeka – pomirenje. Da bi Bog palu čovjekovu narav uzdigao i obnovio, on sam se utjelovio i postao čovjekom. Temelj svake kristološke rasprave kalcedonska je kristološka definicija o dvije naravi: božanskoj i ljudskoj.⁴¹ Upravo to je velika novost kršćanstva – Bog postaje čovjekom, ali istovremeno ostaje Bogom, ne gubeći ontološki identitet niti jedne naravi. Samo takav Isus u katoličkoj teologiji je Krist.

Isus Krist uspostavlja svoje kraljevstvo pomirujući svijet i čovjeka s Bogom samim. On to čini na »skandalozan« način – preko križa – »da se ispune Pisma«. Isusova muka, smrt i uskrsnuće – pashalno otajstvo – na taj način postaju temeljem kršćanske vjere, navješćaja i svjedočanstva. U pisanoj ostavštini fra Didaka Buntića progovara upravo ova vjera. Naime, križ kao događaj objave i Kristova *kenoza* – »lišavanje« samoga sebe na križu – prispodobivi su okolnostima u kojima se sam fra Didak našao zajedno sa svojim narodom. Prema Bonhoefferu, religija polazi od Božje svemoći, a kršćanska objava od »nemoći« na križu, po kojoj je križ prisutan u središtu povijesti i života. Bog se objavljuje u nemoći križa i poziva na udio u svojem božanskom životu po uskrsnuću.⁴² Bog se na ovaj način, događajem križa i uskrsnuća, objavljuje kao onaj koji bezuvjetno ljubi. Zato Jürgen Moltmann – pod utjecajem Augustina i Bonaventure – govori da, nakon ovakve Božje samoobjave, kršćanska teologija nije i ne smije biti tek čista teorija.

»Teologija nije čista teorija već sinteza teorije i praktične mudrosti, dakle *theologia affectiva*. Ona je jedinstvo intelektualne refleksije i duhovnog iskustva.«⁴³

Fra Didakova teološka misao upravo je ovakva, ona je spoj usvojenoga teološkog znanja i iskustvene spekulacije, u pravom smislu ona je *theologia affectiva*.

Kada je fra Didak išao u neki novi pothvat, uvijek je to činio iz vjere u otajstvo Isusa Krista, onakvo kakvim ga je Krist sam objavio i koje je u Crkvi sačuvano.

⁴¹ Usp. DH 301-302.

⁴² Usp. Dietrich BONHOEFFER, *Otpor i predanje*, Zagreb, 1993, 165 (Pismo od 18. VII. 1944.).

⁴³ Jürgen MOLTSMANN, *Raspeti Bog. Kristov križ kao temelj i kritika kršćanske teologije*, Rijeka –Sarajevo, 2008, 72.

Njegova ljubav prema onima kojima je bio poslan plod je te pashalne vjere. Upravo to je razlog što je njegova teološka misao mogla biti više iskustvena nego spekulativna. Zato u njegovu slučaju govorimo o primijenjenoj kristologiji – *kristopraksi*. To je kristologija koja ne staje na misaonoj spekulaciji, nego stremi biti življena u konkretnom vjerničkom iskustvu. To je kristologija koja prelazi u djelo, kristologija koja iz navještaja Kraljevstva Božjega ide prema njegovu ostvarenju, stavljajući se u službu Isusa Krista. To je kristologija koja prihvaća realnost trenutka, ali svoj kriterij ima u križu Gospodinovu, uvijek očiju uprtih u »Zoru trećega dana«. Najbolje je to izrazio sam fra Didak u svojoj uskrсноj čestitci provincijalnoj upravi iz 1917. godine:

»Iako su takova vremena da se čovjeku ne mili ništa drugo pisati osim Jeremijinih lamentacija, to si ipak za dužnost smatram da Vam povodom slavnog uskrsnuća našeg Gospodina podastrem doli svoje, doli čitavoga zavoda srdačne i smjerne naše čestitke. Uskrsnuće nam Gospodnje daju snagu, a i nadu da će i našem raspetom narodu osvanuti jednom dan uskrsnuća i slobode iz ovih neizrecivih patnja i muka, kad ćemo Vam vesela srca moći kliknuti radosni: *Aleluja!*«⁴⁴

Zaključak

Fra Didak Buntić jedna je od najsvjetlijih osobnosti Crkve u Hrvata i hrvatskoga naroda uopće na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće. Teško je i zamisliti koliko je trebalo truda, upornosti, ali prije svega vjere i pouzdanja u Boga za (u)činiti veličanstvena djela koja je Buntić činio. Bio je pokretačkim oruđem brojnih velikih promjena i pothvata u svojoj sredini, te je stoga ostao upamćen cijelo stoljeće nakon svoje smrti, sve do danas. Rad, život, djelo i zalaganja fra Didaka Buntića valja aktualizirati danas i to na dvije razine:

Na društvenoj razini – U vremenu kada je popularno govoriti o promjena-reformama cijeloga društva, društvenih odnosa i ugovora, često se dogodi da oni koji bi trebali biti nositelji tih promjena – osim dobre volje – ne posjeduju sposobnosti potrebne za promjenu. Tada se vrlo lako dogodi skretanje u populističke površnosti i/ili ideologiju. Primjer fra Didaka Buntića uči nas da svaka društvena promjena polazi od čovjeka koji je spreman žrtvovati sebe za dobro drugoga. Put društvenog rasta vodi preko pojedinca koji čini sve za onoga drugog pored sebe, a tek onda se ta nezaustavljiva rijeka brige prelijeva na cijeli narod. Cilj društvenog napretka nije samo statistički rast, nego prije svega briga za čovjeka u punini njegove osobnosti.

Na crkvenoj razini – Fra Didak Buntić bio je u pravom smislu riječi pastir svojega naroda. Kao svećenik i redovnik nikada nije dvojio da mu je biti s na-

⁴⁴ Uskrsna čestitka fra Didaka Buntića Starješinstvu Provincije 1917., Arhiv Hercegovačke franjevačke provincije, Mostar.

rodom koji mu je povjeren, brinuti njegove brige, patiti njegove patnje. S druge strane, iako je uvijek bio među narodom, fra Didak je istovremeno kročio korak ispred svoga naroda kako bi ga mogao voditi. Tu dvostruku dimenziju svojega svećeništva i redovništva mogao je živjeti samo zato jer je trajno bio povezan s Isusom Kristom, u osobnoj i zajedničkoj molitvi, u djelima milosrđa i osobito u sakramentalnom životu. Crkva i danas uistinu treba ovakvih pastira koji joj služe nepodijeljena srca.

Sažeto, u ovoj se velikoj osobi ujedanjuju na prvi pogled oprečne stvarnosti: tvrdoća i blagost, milosrđe i istina, ljubav i zakon. Sve to i puno više bio je fra Didak Buntić. Sve to i puno više bio je Isus Krist po životu fra Didaka Buntića. Stoga u njemu imamo primjer za nasljedovanje.

Ivan Karlić* – Antonio Musa**

The applied Christology of fr. Didak Buntić, OFM

Summary

Unlike any other point in history, our times are characterized by the search for authentic Christian witness, which would act as a part of an apologetic answer to the question posed by the nature of our postmodern world. This much needed witness of faith which at its root contains love in action fills the empty concepts of life, while giving hope of overcoming the feeling of deep inner divorce, which the modern man has made his own. In the constant need for renewal of each individual, The Church, and society witnesses have a special place. These witnesses are men and women who themselves have become beacons of faith, hope and charity. Without a doubt, fr. Didak Buntić is one such example. A Franciscan in the province of Herzegovina, he was a priest, teacher, protector and defender of the poor. Through decades of work in the fields of spirituality, economy, faith, moral, cultural, and political life in Herzegovina, fr. Didak – lead by the love for God and man – became a living Gospel from which proceeded the strength of Christ's love. As a constant preacher and witness of the Kingdom of God fr. Didak Buntić, through his life, gave the answer to the fundamental Christological question: Who are you, Jesus Christ? This work aims to give the answer to his question on a series of levels.

Key words: Jesus Christ, Christology, Christocentrism, fr. Didak Buntić, Kingdom of God, applied Christology/contextualization.

(*na engl. prev. Robert Kavelj*)

* Ivan Karlić, PhD, Full Professor, Head of the Department of dogmatic theology, Catholic Faculty of Theology, University of Zagreb; Address: Vlaška 38, HR-10000 Zagreb, Croatia; E-mail: vanikar010@gmail.com.

** Antonio Musa, Student at the Catholic Faculty of Theology, University of Zagreb; Franciscan monastery of the Hercegovina Franciscans; Address: Avenija Gojka Šuška 2, HR-10000 Zagreb, Croatia; E-mail: coka221@gmail.com.